

تازه‌های چاپ

ع. روحبخشان

۱. کتاب

■ آثار فارسی حضرت شیخ شهاب‌الدین سهروردی، ویرایش و پیشگفتار: فرشید اقبال، تهران، سبکباران، ۱۳۸۲، ۱۴۳ ص، واژه‌نامه.

یحیی بن حبش بن امیرک معروف به شهاب‌الدین سهروردی که در سال ۵۴۹ ق در سهرورد زاده شده و در سال ۵۸۷ ق در سی و هشت سالگی در حلب به قتل رسید، از بزرگ‌ترین عارفان نواندیش و نور تاریخ ایران و صاحب تألیفات گوناگون به فارسی و عربی است که مجموعه‌ای از آثار فارسی او در این کتاب گرد آورده شده است و شامل هفت رساله است: رساله‌العشق، آواز پر جبرئیل، عقل سرخ، رساله فی حالة الطفولية، صغیر سیمغ، لغت

موران، روزی با جماعت صوفیان. با این کتاب خواننده فارسی‌زبان مأخذ ارزنده‌ای برای آگاهی از حکمت اشراق و عرفان ایرانی در اختیار دارد.

□ اصطلاحات الصوفیة، للشیخ الکامل مولانا کمال‌الدین عبدالرزاق الکاشانی، تصحیح و مقدمه و تعلیقات: مجید هادی‌زاده، تهران، حکمت، ۱۳۸۱، نوزده + ۳۹۴ ص، زرکوب.

عبدالرزاق کاشانی از عارفان برجسته سده هشتم هجری و صاحب تألیفات بسیار به عربی است، از آن جمله اصطلاحات صوفیه شامل دو قسم: قسم اول در تعریف اصطلاحات عرفانی که برحسب حروف الفبا تنظیم شده است، و قسم دوم شامل چند باب در زمینه‌های معاملات، اخلاق، اصول،

اودیه، احوال، ولایات، حقایق و نهایت. تصحیح کتاب براساس چند نسخه صورت گرفته است.

■ از همیشه تا جاویدان، به کوشش دکتر ابراهیم قیصری، تهران، توس، ۱۳۸۳، ۴۴۸ ص، رقعی.

در روزگاران گذشته تهیه شرح احوال بزرگان همراه با نقل نمونه‌هایی از آثار و گفتارهای آنان، رسمی جاری بود که برای کمک به اهل علم و مخصوصاً جماعت طلاب و مردمان عادی اهل کتاب تهیه می‌شد. این رسم ستوده که در سده جاری به فراموشی سپرده شده بود، با ابتکار محسن باقرزاده مدیر انتشارات توس و کوشش دکتر ابراهیم قیصری، بار دیگر با انتشار این کتاب که «برگزیده متون عرفانی» است، زنده شده است. در این کتاب با شرح مختصر احوال بیست و نه تن از عارفان ایرانی و نمونه‌های گفتارها و نوشته‌هایشان آشنا می‌شویم. کتاب با شیخ ابوالحسن خرقانی آغاز می‌شود و به شمس‌الدین افلاکی پایان می‌یابد و به نوشته مؤلف «تلفیق و ترکیبی است از آثار برجسته منشور صوفیه که به قصد آشنایی و آگاهی نسل جوان... فراهم آمده است»، بی‌آنکه نظم خاصی داشته باشد.

■ اسنادی از روابط ایران و فرانسه،

به کوشش حسین احمدی، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، ۱۳۸۲، پنجاه و سه + ۲۸۳ ص، نامنامه.

برابر آنچه در «مقدمه» کتاب آمده است «آغاز روابط ایران و فرانسه دوره صفویه [کذا] را می‌تون به دنبال حضور کشیشی به نام پرو زوست [یعنی پر ژوست = پدر ژوست = کشیش] در دربار شاه عباس اول دانست»، اما در اینجا پس از گزارش فرازها و نشیب‌های روابط دو کشور، اسناد روابط آنها در سال‌های «پس از مشروطه تا پایان قاجار» یعنی سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۴۲ ق گردآورده و در شش فصل تنظیم شده‌اند: مستشاران فرانسوی در ایران، دکتر مورل، اختلاف کنسول فرانسه با حکمران بوشهر، سفارت ایران در پاریس، اعانه دولت ایران به اشخاص و مؤسسات فرهنگی مختلط، یعنی جمعاً ۳۷۵ سند که غالب آنها از دو تا چهار سطرند.

کار گردآوری اسناد قدیمی و چاپ آنها بس ارزنده و سودمند است، اما کار تصحیح متن و سند قدیمی فنی پیچیده و پرفوت و فن است و به اسباب و لوازم گوناگون نیاز دارد؛ از جمله آنها تسلط بر زبان زمانه‌ای است که متن در آن

زمان نگاشته شده است، و مجموعه حاضر از این بابت بسیار ضعیف است، ولی در عوض سخت تحت تأثیر زبان رایج روزنامه‌نگاری امروز قرار دارد. مثل این عبارت در همان آغاز کتاب: «این روابط در سال‌های پایانی حکومت سلسله صفویه با توجه به انعقاد دو قرارداد سال‌های ۱۷۰۸ و ۱۷۱۵، از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار شد».

اما ایراد دیگر به استفاده از تاریخ میلادی برای تعیین زمان‌های وقوع حوادث و امور مربوط می‌شود. گویی که ما، نه در آن زمان و نه در حال حاضر، تاریخ تقویم محلی و ملی نداشته‌ایم.

و سرانجام، صرف نظر از غلط‌های چاپی، نوعی غلط ناشی از «غلط‌خوانی» نیز به کتاب راه یافته است؛ غلط‌هایی که از همان ناآشنایی با «زبان‌نامه» سرچشمه گرفته‌اند.

■ اوستا کتاب مقدس پارسیان، مقدمه و تصحیح و تحشیه از کارل فریدریش گلدنر، با پیشگفتار دکتر ژاله آموزگار، تهران، اساطیر (و) مرکز بین‌المللی گفت و گوی تمدن‌ها، ۱۳۸۱، پنجاه و شش ۲۷۶ + ۱۴۰ + ۳۸ ص، رحلی، زرکوب.

اوستا کهن‌ترین متن مکتوب

فرهنگ ایرانی است که سده‌ها در میان پارسیان هند محفوظ مانده و در اواسط سده گذشته به وسیله آنکتیل دو پرون فرانسوی در هند کشف و به فرانسه برده شد و اروپاییان از آن آگاه شدند و به تحقیق درباره آن پرداختند. یکی از بزرگترین محققان اروپایی که متن اوستا را پیراسته و چاپ کرده است فریدریش گلدنر است. او متن‌های یسنا، ویسپرد، خرده اوستا، وندیداد را در سال ۱۸۹۶ م به چاپ رساند و صورت اوست آن اینک در دست خواننده ایرانی است.

■ تاریخ بختیاری، علی‌قلی خان سردار اسعد و لسان‌السلطنه سپهر، چ ۲، به اهتمام جمشید کیان‌فر، تهران، اساطیر، ۱۳۸۳، ۸۰۸ ص، زرکوب، تصویر.

کتاب که در اصل خلاصه‌الأعصار فی تاریخ‌البختیار نام دارد و حاصل توجه حاج علی‌قلی خان سردار اسعد بختیاری به ضبط و ثبت تاریخ طایفه اوست، از بیست و دو فصل مجزا تشکیل شده است: اصل و نسب و جغرافیا و تاریخ و سرزمین بختیاری و آداب و عادات و رسوم مردم آن و آنچه سیاحان اروپایی درباره این سرزمین نوشته‌اند و نقش بختیاری‌ها در مشروطه. در چاپ جدید کتاب شماری

از تصویرهای چاپ‌نشده «آلبوم بختیاری» نقل شده که بر ارزش و ظرافت کتاب افزوده است.

■ تاریخ رشیدی، میرزا محمد حیدر دوغلات، تصحیح دکتر عباسقلی غفاری فرد، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب، ۱۳۸۳، دویست و یازده + ۸۵۹ ص، فهرست.

محمدحیدر، مؤلف کتاب، پسر محمدحسین گورکان از طایفه دوغلات مغولان جغتایی است که نیاکانش در خدمت خان‌های مغول سمت امیری و وزیری داشته‌اند و مؤلف خود از نعمت سواد و علم برخوردار بوده است. او در سال ۹۰۵ ق - یعنی دو سال پیش از برآمدن شاه اسماعیل صفوی - زاده شد و پس از کشته شدن پدرش به فرمان شییک خان اوزبک، به نزد بابر رفت. بعد به سلطان سعیدخان مغول پیوست و پس از مرگ او به خدمت کامران میرزا و ناصرالدین همایون، پسران بابر، درآمد. سرانجام در حدود ۹۴۷ ق به حکومت کشمیر گماشته شد و در ۹۵۷ ق در همان جا به قتل رسید.

میرزا حیدر تألیف تاریخ رشیدی را در ۹۴۸ ق آغاز کرد و در ۹۵۳ ق به اصلاح و تکمیل آن پرداخت. سبب نامیده شدن کتاب به نام تاریخ رشیدی

این است که تألیف کتاب به نام و به روزگار عبدالرشیدخان آخرین خاقان مغول تحقق یافته است.

کتاب، گزارش وقایع و اموری است که در اواخر سده نهم و نیمه اول سده دهم هجری در سرزمین‌های ماوراءالنهر، ترکستان، خراسان، تبت، کشمیر، افغانستان کنونی، شمال هند روی داده‌اند و با چگونگی برآمدن «توغلق تمورخان» و اسلام آوردن او و لشکرکشی به ماوراءالنهر آغاز می‌شود. پس از «ذکر» احوال شخصیت‌های نامی آن روزگار، ضمن «گفتار»های جداگانه با گزارش «سبب آمدن مؤلف به کشمیر» و گرفتن آن خطه و چگونگی جداشدن از همایون پادشاه، به «مناجات رب الارباب» خاتمه می‌پذیرد. در پایان، برای تتمیم فایده، سه پیوست و دو کتابنامه فارسی و لاتین افزوده شده است.

تصحیح کتاب از روی «نسخه برگردان» عکسی یک نسخه کامل موجود در کتابخانه انگلستان و در مقابله با ترجمه انگلیسی آن - که خود مبتنی بر مقابله سه نسخه بوده - انجام گرفته است. ترجمه انگلیسی در سال ۱۸۹۵ م / ۱۲۷۴ ش در لندن انتشار یافته و پس از آن در سال‌های ۱۳۶۷ و

۱۳۷۰ تجدید چاپ شده است. مصحح انگلیسی آن مقدمه‌ای مُمتّع و مشبع در ابتدای کتاب و تعلیقات مفصّل در پایان آن آورده است. به قول مصحح فارسی مقدمه و تعلیقات خود «کتاب مستقّلی در تاریخ مغولان چغتای و جغرافیای تاریخی سرزمین‌های مورد بحث میرزا حیدر به‌ویژه ترکستان و تبت و کشمیر است». به همین سبب مصحح فارسی آن مقدمه و تعلیقات را به فارسی درآورده و بر متن حاضر افزوده است.

این کتاب از جهات گوناگون درخور توجه و دقت است و مخصوصاً چند ارزش منحصر بفرد دارد، از جمله اینکه به گزارش «تاریخ شاخه‌ای از خاندان چنگیزی پرداخته است که نشانی از آنها در منابع تاریخی دیگر نمی‌توان یافت» و آن تاریخ اعقاب چغتای‌خان است. دیگر اینکه مؤلف شاهد عینی بسیاری از وقایع و اموری بوده است که خود آنها را گزارش کرده است. در اهمیت این کتاب، همین بس که به زبان‌های دیگر از جمله انگلیسی و ترکی ترجمه شده است.

■ جامع‌الافکار و ناقدالانظار، محمد مهدی بن ابی ذر نراقی، تصحیح و مقدمه: مجید هادی‌زاده، تهران، حکمت، ۱۳۸۱، دو جلد، پانزده + ۵۱۷

+ ۶۸۱ ص، زرکوب.

ملا مهدی نراقی (۱۱۲۸ تا ۱۲۰۹ ق) از فقها و مجتهدان بزرگ و صاحب تألیفات عمده در فقه و اصول و فلسفه اسلامی است. کتاب جامع‌الافکار به عربی در اصل شامل چند رساله است در باب کلام «کلام عقلی الهی» که در آنها با تمهید مقدماتی به اثبات اصل وجود واجب پرداخته است.

■ رباعیات خیام در منابع کهن، سیدعلی میرافضلی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲ (تاریخ انتشار: ۱۳۸۳)، ۳۸۸ ص زرکوب، تصویر، کتابنامه، نمایه.

از زمانی که محققان ایرانی و خارجی با مسأله غامض «رباعیات خیام» رو به روشده‌اند، بیش از یک سده می‌گذرد و همواره این سؤال را طرح کرده‌اند که اولاً پیشینیان ما خیام حکیم و دانشمند را چگونه شاعری می‌دانستند و او را با چه شعرهایی می‌شناختند و ثانیاً تصورات آنان با تصورات امروزی‌ها چه نسبت‌هایی دارد؟ مؤلف برای یافتن پاسخی به این پرسش‌ها، منابع کهن فارسی و عربی را تا اوایل سده نهم هجری که در آنها نامی از خیام آمد و رباعیاتی به او نسبت داده شده‌اند، واکاویده و فهرستی دقیق از

۱۶۴ رباعی فراهم آورده که همراه با توضیحات، تصاویر، کتابنامه و نمایه به چاپ رسیده است.

■ گنجینه‌ای از تلمود، دکتر ابراهام کهن، ترجمه امیرفریدون گرگانی، تهران، اساطیر، ۱۳۸۲، دوازده + ۳۹۱ ص، رحلی، زرکوب.

تلمود بعد از کتاب عهد عتیق یعنی تورات از بهترین مراجع برای شناخت آیین یهود و اصول مذهبی، تاریخ، آداب و سنن آن قوم است و مواد آن تا سده چهارم میلادی فراهم آمده و اولین چاپ نسخه کامل آن در سال ۱۵۲۰ م در شهر ونیز صورت گرفته است. ابراهام کهن که از محققان متخصص در ادیان بوده است، خلاصه‌ای از آن را در سال ۱۹۳۱ م / ۱۳۱۰ ش به انگلیسی ترجمه و چاپ کرد، و ترجمه فارسی از روی آن در سال ۱۳۵۰ ش انجام گرفته است. کتاب شامل از دوازده فصل است در باب یکتا خدای جهان‌آفرین، کائنات، انسان، وحی و الهام، زندگی خانواده، زندگی اجتماعی، زندگی اخلاقی، زندگی جسمانی، آداب و رسوم، علم قانون و جهان آینده.

■ منتخب التواریخ معینی، منسوب به معین‌الدین نطنزی، به اهتمام پروین استخری، تهران، اساطیر، ۱۳۸۳، بیست

و یک + ۴۵۳ ص، زرکوب.
معین‌الدین نطنزی که این کتاب منسوب به اوست در دستگاه اسکندر بن عمر بن شیخ بن تیمور می‌زیسته است و کتاب خود را در تاریخ عمومی عالم از عهد آدم تا وفات تیمور لنگ و چند سالی پس از او تألیف کرده و مخصوصاً حوادث روزگار خود و سال‌های نزدیک به عصر خود را به تفصیل نقل کرده است. به این ترتیب کتاب او از مآخذ مهم تاریخ و احوال امرای فارس و لرستان به شمار می‌رود. کوشش حاضر بر مبنای تصحیح زان او بن، ایران‌شناس فرانسوی صورت گرفته است که در دهه سی به چاپ رسیده بود.

■ نامنامه ایرانی، فردیناند یوستی، تهران، اساطیر (و) مرکز بین‌المللی گفت‌وگوی تمدن‌ها، ۱۳۸۲، ۵۲۶ + ۲۵ + ۱۷ ص، رحلی، زرکوب.

ایران شناس و ایران دوست دانشمند و بی‌غرض، فردیناند یوستی آلمانی (۱۸۳۷ تا ۱۹۰۷ م) در بیست و هشت سالگی به استادی دانشگاه ماربورگ رسید و به تدریس زبان‌شناسی تاریخی و تطبیقی و زبان‌های ایرانی پرداخت. او چند اثر ارزنده در زمینه‌های زبان‌های اوستایی، پهلوی، کردی و تاریخ مشرق

زمین مخصوصاً ایران تألیف کرد که نامنامه از مهم‌ترین آنهاست. در این کتاب همه نام‌های ایرانی از قدیم‌ترین ایام تا روزگار ما براساس اوستا و منابع پهلوی و آشوری، عیلامی، یونانی، لاتینی، ارمنی، سریانی، عربی و فارسی درج شده است. دکتر علی‌اشرف صادقی پیشگفتاری به فارسی بر این کتاب که در صد و ده سال پیش به چاپ رسیده، نوشته است.

۲. نشریات

■ مجله فرهنگی و هنری بخارا، به مدیریت و سردبیری علی دهباشی، با انتشار شماره ۳۷ (مرداد - شهریور ۱۳۸۳) وارد سال هفتم «عملی» فعالیت مطبوعاتی خود شد. بخارا از همان آغاز کار، و با برخورداری از هفت سال سابقه مضبوط در کلک راه و روشی مثبت و دور از جنجال‌های رایج در پیش‌گرفت و آن را با ثبات و موفقیت ادامه داد.

هر شماره بخارا معمولاً از چند بخش تشکیل می‌شود: سرمقاله که غالباً به مسائل روز «مجله» و امور فرهنگی اختصاص دارد؛ فلسفه که معمولاً ترجمه یک تحقیق سنگین از زبان‌های اروپایی است؛ پژوهش، ایران‌شناسی، نقد ادبی، مطبوعات (حاوی مطالعات

تاریخی و اخبار مطبوعات و مصاحبه‌های پربار و آموزنده؛ شعر جهان، شعر فارسی، طنز نامه‌ها و اسناد و عکس‌های تاریخی، بازتاب، یاد و یادبود (درگذشتگان عالم فرهنگ) با گزارش که عمدتاً شامل موضوعات روز است (مثل گزارش «میراث فرهنگی»، به مناسبت «هفته میراث فرهنگی» و «روز جهانی موزه» که در شماره ۳۵، اردیبهشت ۱۳۸۳ چاپ شد).

بخش‌های بس جالب هر شماره عبارتند از سرمقاله، مطبوعات، طنز و مخصوصاً «ایران‌شناسی» که حاوی تازه‌ترین و جالب‌ترین اخبار و گزارش‌های مربوط به مطالعات ایرانی در نقاط مختلف جهان است.

یکی از مشخصه‌های بخارا برخورداری از همکاری استادان و محققان پرمایه و باتجربه است؛ همچون استاد ایرج افشار، هوشنگ دولت‌آبادی، عزت‌الله فولادوند، عبدالحسین آذرنگ، سیدفرید قاسمی، استاد محمدعلی موحد، هرمز همایون‌پور، محمد گلبن، ژاله آموزگار، همایون صنعتی، عمران صلاحی و بسیاری از شاعران امروز برای آگاهی بیشتر از محتوای بخارا ذیلاً عناوین

برخی از مقالات و گزارش‌های شماره ۳۸ (مهر - آبان ۱۳۸۳) را که تازه منتشر شده است، نقل می‌کنیم:

■ ادراک «بی چه گونه» هنر از دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی.

■ گفتگوی سیدفرید قاسمی و علی دهباشی با دکتر ابوالقاسم خداینده‌لو، مدیر مجله هنر و مردم

■ تازه‌ها و پاره‌های ایران‌شناسی از ایرج افشار

بخش قابل توجهی از این شماره بخارا تحت عنوان «یادگارنامه استاد زین‌العابدین مؤتمن» تنظیم شده که حاوی گفت و گوی مفصل علی دهباشی با ایشان است. همچنین مقالاتی درباره مؤتمن از سید عبدالله انوار، دکتر محمدعلی همایون کاتوزیان، دکتر منوچهر ستوده در این بخش آمده است. از دیگر مقالات خواندنی این شماره باید از مقاله ارزشمند شاهرخ مسکوب درباره شاهنامه و تاریخ نام برد.

■ ترجمه سوره مائده، تصحیح دکتر علی رواقی، ضمیمه آینه میراث (شماره ۲۴)، تهران، مرکز نشر میراث مکتوب، ۱۳۸۳، ۱۳۹ ص.

پس از اتقراض ساسانیان و تحول زبان پهلوی دوره ساسانی و آشنایی ایرانیان با اسلام و قرآن و زبان عربی که زبان وحی بود، زبانی در ایران. به‌ویژه در خطه سیستان و بلوچستان پا گرفت که به نظر محققان فاصله میان پهلوی ساسانی و فارسی امروزی را پرمی‌کند و از آن آثاری مثل قرآن قدس برجا مانده است. رساله حاضر هم که به کوشش یک متخصص متبحر در این رشته تصحیح شده است، به همان زبان و زمان تعلق دارد و به غنای زبان فارسی کمک می‌کند. این رساله حاوی متن عربی سوره مائده و ترجمه فارسی آن در میان سطرهاست که با مؤخره مصحح، متن ترجمه فارسی، واژه‌نامه تکمیل می‌شود.